

مهم‌ترین پرونده سعودی‌ها در عادی‌سازی روابط دیپلماتیک با ایران خروج از باتلاق یمن است

یمن؛ کلید احیای روابط تهران-ریاض

فرهیختگان در چندماه گذشته ایران و عربستان سعودی در عراق چند دور مذاکره با هدف کاستن از تنش‌های فی‌مابین و تلاش برای عادی‌سازی روابط را آغاز کرده‌اند. دور نخست این گفت‌وگوها با محوریت موضوع یمن تشکیل شد و در ادامه به سایر موضوعات منطقه‌ای نیز تسری یافت اما هنوز اصلی‌ترین پرونده (یمن) که حل آن می‌تواند سایر موضوعات را تحت‌الشعاع خود قرار دهد، حل نشده است. با این حال اما در چندماه گذشته رسانه‌های سعودی لفاظی‌های خود را نسبت به تهران کاهش داده‌اند و حتی تلویزیون دولتی «اخباریه» عربستان از مذاکرات دو کشور به‌عنوان گفت‌وگوهای «مستقیم و صادقانه» که «به ثبات در منطقه می‌انجامد» یاد کرد. همچنین محمد بن سلمان ولیعهد سعودی در سال جاری میلادی بر اینکه ریاض خواهان «رابطه خوب و ویژه» با تهران است. ملک‌سلیمان پادشاه عربستان نیز اخیراً ابراز امیدواری کرده که مذاکرات با ایران «منجر به نتایج ملموس برای ایجاد اعتماد» و احیای همکاری‌های دوجانبه شود. این تغییر موضع سعودی‌ها پس از آن صورت می‌گیرد که آنها در چندسال گذشته بالاترین تنش‌ها با تهران را تجربه کرده‌اند. اکنون این پذیرش میان مقامات سعودی به وجود آمده که سیاست تقابل ریاض درقبال ایران شکست خورده است؛ اما برای مقابله نه‌تنها با دشمنی‌های چند دهه‌ای، بلکه برای پایان دادن به درگیری‌ها در یمن باید کارهای زیادی انجام شود. عربستان از سال ۲۰۱۵ با تصور غیرواقعی از توانایی‌هایش، یک ائتلاف نظامی را برای تجاوز نظامی به یمن سر و سامان داد اما با وجود سال‌ها جنگ و صرف میلیارد دلار هزینه، نتوانست طبق محاسبات قبلی‌اش، جنگ را در ۳ هفته به پایان برساند و بر همین اساس اکنون چشم به موثرترین بازیگر خارجی در یمن دارد تا از طریق دیپلماسی به‌جای جنگ، خود را از باتلاق یمن بیرون بکشد. با وجود مذاکرات دوجانبه، شرایط میدانی در یمن تغییری نکرده و درگیری‌ها بین دو طرف همچنان ادامه دارد. روز گذشته یحیی سریع،

سخنگوی نیروهای مسلح یمن از عملیات «بهار پیروزی» خبر داد که در آن نیروهای یمنی موفق به کنترل دو منطقه العبدیه و حریب در مأرب شدند. به گزارش ایسنا، به نقل از سایت النشرة، سریع با اشاره به آزادسازی دو منطقه العبدیه و حریب همراه با بخش‌هایی از دو منطقه الجوبه و جبل مراد در استان مأرب، مساحت کل مناطق آزادشده در این عملیات را ۳۲۰۰ کیلومترمربع اعلام کرد. سخنگوی نیروهای مسلح یمن تاکید کرد: «صدها تن از مزدوران دشمن از جمله اعضای

گروه‌های تروریستی داعش و القاعده در این عملیات کشته، زخمی و اسیر شدند و همچنین تعداد زیادی سلاح به غنیمت گرفته شد.» او در ادامه نقش بزرگ و ارزشمند قبایل مأرب و شبوه و موضع‌گیری مسئولان ساکنان این دو استان در حمایت از کشور و مردمش در برابر متجاوزان و اشغالگران را ستود و از مزدوران در شهر مأرب دعوت کرد به‌عنوان مقدمه‌ای برای رسیدگی به وضعیت‌شان در مرحله‌آتی، جنگ در کنار متجاوزان

و اشغالگران را رها کنند. سریع همچنین تاکید کرد: «نیروهای ما به انجام وظیفه جهادی خود تا متوقف شدن جنگ، لغو محاصره و تحقق آزادی برای مردم و استقلال برای یمن ادامه می‌دهند.» سخنگوی نیروهای مسلح یمن افزود: «جزئیات عملیات «بهار پیروزی» در روزهای آینده اعلام خواهد شد.» در همین راستا، وب‌سایت الخبر‌البیمنی به نقل از منابع عراقی نوشت هیات سعودی مقیم در بغداد برای مذاکره با هیات ایرانی، از مقامات تهران خواسته است جهت توقف

پیشروی نیروهای ارتش و کمیته‌های مردمی یمن واسطه شوند و این درحالی است که هرچه زمان می‌گذرد احتمال آزادسازی شهر مأرب به‌عنوان اصلی‌ترین پایگاه دولت مستعفی یمن نیز قوت می‌گیرد. این منابع همچنین گفتند که هیات ایرانی نیز در پاسخ گفته است درخواست ریاض را به اطلاع وزارت امور خارجه ایران و مقامات دیپلماتیک در تهران خواهد رساند. اگرچه سعودی‌ها خواهان پایان یافتن جنگ در یمن با هزینه چندصد میلیارد دلاری هستند اما با این حال ریاض حاضر نیست به‌آسانی واقعیت‌های میدانی را قبول کند. درحال حاضر در یمن هیچ گروهی به‌اندازه انصارالله نفوذ مردمی، سیاسی و نظامی ندارد و حتی با عدم پایان یافتن جنگ، آنها بازنده این میدان نخواهند بود. ایران در یمن خواهان برقراری دموکراسی با رای مردم است اما سعودی‌ها به‌خوبی می‌دانند نتیجه انتخابات چیزی جز حکومت انصارالله بر این کشور نخواهد بود. بر همین اساس آنها خواهان این هستند که قدرت با یک تقسیم‌بندی بین گروه‌های مختلف تقسیم شود تا آنها بتوانند با صرف هزینه گزاف‌شان در یمن، حداقل نفوذی در این منطقه داشته باشند. البته به‌نظر نمی‌رسد اگر انصارالله چنین مطالبه‌ای را نپذیرد، ریاض با توجه به فشارهای آمریکا برای پایان دادن به ماجراجویی‌های جاهلانه‌اش، توان زدن زیر میز مذاکرات با تهران را داشته باشد. بر همین اساس فیصل بن فرحان وزیر امور خارجه عربستان که در آمریکا به‌سر می‌برد، از جامعه جهانی خواسته با وجود حملات جنگنده‌های سعودی، «فشار به حوثی‌های یمن را برای پذیرش طرح آتش‌بس سعودی افزایش دهد.» تحولات میدانی یمن نشان می‌دهد سعودی‌ها تنها به‌دنبال خروج با بی‌آبرویی کمتر از یمن هستند و گمان می‌کنند با گرفتن سهم از کیک قدرت، این اتفاق خواهد افتاد. در این گزارش به‌صورت اجمالی به چرایی مذاکرات ایران و عربستان به‌ویژه در موضوع یمن اشاره شده است.

چرا ریاض به دنبال توقف حملات است؟

را دارد و این بزرگ‌ترین پاشنه‌آشیل ریاض در جنگ با یمن بود. ماه گذشته نیز انصارالله در بیانیه‌ای اعلام کرد که نیروی هوایی این گروه با ۱۰ پهپاد «صماد» و ۶ موشک بالستیک «ذوالفقار» تأسیسات نفتی «آرامکو» در مناطق جده در غرب، مناطق جیزان و نجران در جنوب و منطقه الدمام در شرق عربستان سعودی را هدف قرار داده‌اند. این وضعیت باعث شده مقامات سعودی ادامه جنگ را تقریباً ناممکن بدانند. براساس همین و با هدف جبران عقب‌ماندگی خود در این سال‌ها، به‌بانه انجام اصلاحات اقتصادی و کاهش وابستگی به‌نفت، تنوع‌بخشیدن به اقتصاد و توسعه بخش‌های خدماتی مانند بهداشت، آموزش، زیرساخت، تفریحی و گردشگری تا چشم‌انداز ۲۰۳۰، در تلاش برای توقف عملیات‌های موشکی و پهپادی انصارالله است. فیصل بن فرحان آل سعود، وزیر خارجه سعودی در این باره گفته است: «پادشاه عربستان سیاست واضحی دارد که اولویت‌رئه، ساختن کشور، چشم‌انداز است و شما نمی‌توانید این موارد را در منطقه‌ای که دچار آشفتگی است، ارائه دهید. بنابراین درحالی‌که ما از امنیت ملی و حاکمیت خود به‌شدت دفاع می‌کنیم، سعی می‌کنیم آنها را از طریق دیپلماسی نیز حل کنیم.»

در کنار هزینه‌های سنگین خرید تسلیحات نظامی و استفاده از آنها در یمن، سعودی‌ها با خسارات حملات موشکی و پهپادی انصارالله مواجه بوده و هستند. سال ۲۰۱۹ تنها در یک عملیات پهپادی، انصارالله در ۱۴ سپتامبر ۲۰۱۹ (۲۳ شهریور ۱۳۹۸) توانست تأسیسات تولید نفت آرامکو در بقیق و خریص در شرق عربستان سعودی را هدف قرار دهد. مجموعه پالایشگاهی بقیق در ۶۰ کیلومتری جنوب‌غربی ظهران بزرگ‌ترین مجموعه پالایشگاهی دنیا که بیشترین صادرات نفت عربستان در خلیج فارس را نیز انجام می‌دهد، قرار دارد. انصارالله که مسئولیت این عملیات را پذیرفته‌بود در تشریح آن از کارگیری بیش از ده پهپاد مهاجم سخن گفت. این عملیات تولید روزانه ۵ میلیون بشکه نفت عربستان را تحت‌تأثیر قرار داد و عملاً تولید نفت عربستان سعودی را تقریباً به‌نصف رساند. تقریباً ۲۰ روز پس از این حملات ریاض توانست تولید نفت خود را به سطح پیش از حملات برساند. یک سال بعد در آذر ۹۹، یگان موشکی ارتش یمن با موشک قدس ۲ ایستگاه توزیع تأسیسات نفتی آرامکو در عربستان را هدف قرار داد. مجموع این حملات نشان می‌داد انصارالله در صورت لزوم امکان هدف قرار دادن چندباره تأسیسات نفتی آرامکو

۴ دور مذاکره امیدوارانه

در بحبوحه تنش‌های سوریه انجام می‌شد و فضایی به‌شدت ملتهب میان دو کشور برقرار بود. این دیدار بی‌نتیجه ماند تا سعودی‌ها شانس خود را در آزمون سوریه بیازمایند. آنها در سال ۲۰۱۵ به‌صورت همزمان وارد جنگ با یمن نیز شدند. سعودی‌ها که میز مذاکره با ایران را در آغاز شروع بحران سوریه با خوشحالی ترک کرده‌بودند، پس از دخالت نظامی در یمن و واکنش به اعدام آیت‌الله نمر در ژانویه ۲۰۱۶ در ایران، عملاً روابط دیپلماتیک خود را با ایران قطع کردند. با روی کار آمدن دونالد ترامپ در آمریکا و کارزار فشار حداکثری او، عربستان به این کارزار پیوست تا کوچک‌ترین روزنه‌ای برای احیای روابط بین دو طرف نداشته باشد. پس از پایان دولت ترامپ و تغییرات منطقه‌ای، سعودی‌ها سیاست خارجی تهاجمی خود را بالانس کردند و مذاکرات با تهران را از سر گرفتند. ۳۰ دور مذاکره نخست در دولت روحانی انجام گرفت. چهارمین دور آیین گفت‌وگوها در فرودگاه بین‌المللی بغداد به میزبانی مصطفی الکاظمی نخست‌وزیر عراق و با حضور علی شمخانی رئیس شورای امنیت ملی ایران و عادل الجبیر وزیر مشاور در امور خارجی برگزار شد. آن طور که سعید خطیب‌زاده، سخنگوی وزارت امور خارجه

زمرستان سال گذشته اخباری از مذاکرات پنهانی ایران و عربستان سعودی در برخی رسانه‌ها منتشر شد. این اخبار در فروردین ۱۴۰۰ تأیید و مشخص شد تهران و ریاض در ۹ آوریل (۲۰ فروردین) در بغداد مذاکراتی داشته‌اند که یکی از محورهای آن درباره حملات انصارالله یمن به عربستان سعودی بود. با توجه به اینکه نخستین مذاکره در طرف در سطح پایین و با هدف بررسی اینکه آیا راهی برای کاهش تنش‌های جاری در منطقه وجود دارد یا خیر، برگزار شده بود، دو طرف نتوانستند در این زمینه به پیشرفتی دست پیدا کنند. مقدمات مذاکرات تهران و ریاض در میانه سال ۹۸ با سفر سردار حاج قاسم سلیمانی، فرمانده سپاه قدس ایران به عراق فراهم شد. ساعت ۷ صبح روزی که سردار سلیمانی به شهادت رسید، قرار بود او پاسخ ایران به نامه عربستان سعودی را به عادل عبدالمهدی نخست‌وزیر پیشین عراق تحویل دهد. تا پیش از سفر سردار سلیمانی به عراق برای تحویل جواب تهران به نامه ریاض، یکی از آخرین گفت‌وگوها میان دو کشور زمانی رقم خورد که حیدر مصلحی، وزیر اطلاعات وقت ایران در سال ۱۳۹۰ برای مذاکره با مقامات سعودی به عربستان سفر کرد. این سفر

آمریکا هم نمی‌ماند

هفته دوم مهرماه، جیک سالوان، مشاور امنیت ملی آمریکا به همراه «برت مک‌گراک»، هماهنگ‌کننده کاخ سفید در امور خاورمیانه و شمال آفریقا و «لندرکینگ»، نماینده ویژه آمریکا در امور یمن به غرب آسیا سفر کرده و با مقامات ارشد عربستان سعودی، امارات و مصر دیدار و گفت‌وگو کردند. نشریه «پولیتیکو» در گزارشی اهداف سفر سالوان را همکاری امنیتی، حمایت از آتش‌بس جامع در یمن و نیاز به اقدامات فوری برای کاهش بحران انسانی این کشور و همچنین ابعاد برنامه هسته‌ای ایران و نفوذ منطقه‌ای ایران خواند. آنها در دیدار با محمد بن سلمان سوالات سختی را مطرح کرده‌اند؛ چرا که هدف آمریکا دستیابی به یک آتش‌بس در یمن است. این سفرها در قالب سیاست کلان آمریکا برای کاهش حضور خود در غرب آسیا و تمرکز بیشتر بر چین و روسیه انجام گرفته است. جدا از این سفرها و پس از خروج نیروهای آمریکایی از افغانستان، در هفته‌های گذشته آسوشیتد پریس تصاویر ماهواره‌ای را نشان داد که نشان می‌داد ایالات متحده سیستم دفاع هوایی پاتریوت خود را از عربستان سعودی خارج کرده است. وزیر خارجه عربستان این موضوع را مثبت ارزیابی کرده و گفته واشنگتن به پادشاهی این کشور اطمینان داده است که تهدش به امنیت ما و امنیت مرزهای ما آهین است و ما قول آنها را قبول می‌کنیم؛ اما واقعیت این است که واشنگتن حاضر به پرداخت هزینه در غرب آسیا آن هم در باتلاق یمن نیست. سعودی‌ها نیز برای گریز از آسیب‌پذیری‌شان در برابر حملات پهپادی انصارالله، سیاست کاهش تنش‌ها را در دستور کار قرار داده‌اند. دیپلمات‌های سعودی می‌گویند ریاض می‌خواهد تهران از نفوذ خود بر انصارالله یمن برای پایان جنگ در یمن استفاده کند.

مهم‌ترین پرونده در ابهام

دیپلمات‌های سعودی می‌گویند ریاض می‌خواهد تهران از نفوذ خود بر انصارالله یمن برای پایان جنگ در یمن استفاده کند، زیرا پادشاهی سعودی مشتاق خروج از جنگ است. با این حال اما سوال کلیدی در اینجا این است که آیا مذاکرات می‌تواند به طولانی‌شدن جنگ یمن پایان دهد یا فقط به آتش‌بس موقت منجر می‌شود؟ در همین زمینه بلومبرگ در گزارشی به قلم «حسین ابییش» نوشته است: «این مذاکرات بر یافتن فرمولی برای پایان دادن به دخالت ریاض در جنگ یمن متمرکز شده است... پس از مدخله در درگیری در سال ۲۰۱۵، عربستان در باتلاقی گرفتار شده است که متحدان یمنی آن به وضوح نمی‌توانند پیروز شوند.» به نوشته بلومبرگ، بیش از یک‌سال است که ریاض به‌دنبال راهی برای خروج از یمن است. تحلیلگر بلومبرگ با اشاره به تحولات منطقه در سال‌های گذشته و بازگشت تحریم‌های ایران، از موقعیت بهتر سیاسی تهران نوشته و گفته که تهران «در هرگونه مذاکره دستی قوی دارد». ریاض درحال حاضر از تهران می‌خواهد کمک کند تا جنگ نظامی ۶ ساله برهزینه عربستان در یمن که در آن انصارالله برای تصرف آخرین سنگر دولت در مأرب اقدام کرده و حملات موشکی و هوایمهای بدون سرنشین به عربستان را افزایش داده، متوقف کند. ایران اگرچه از آتش‌بس و پایان جنگ حمایت می‌کند اما می‌گوید «سرنوشت یمن توسط مردم یمن و اراده آنها تعیین می‌شود و آنچه ما انجام می‌دهیم تسهیل گفت‌وگوها است.» تهران این تسهیل‌گری را منوط به توقف جنگ و محاصره ظالمانه و شرایطی دانسته که «منجر به فاجعه انسانی شده است». به‌طور حتم اگر سعودی‌ها در درستی از شرایط جدید منطقه داشته باشند، کم‌کم پای خود را از یمن بیرون می‌کشند؛ چرا که به‌خوبی می‌دانند سرنوشت جنگ را جنگنده‌ها و بمب‌های غربی تغییر نخواهد داد. اگر حکام سعودی به این جمع‌بندی رسیده باشند، به‌سادگی پرونده یمن بسته خواهد شد اما اگر بخواهند بیش از ظرفیتی که دارند در معادلات یمن امتیازگیری کنند، به‌طور حتم این اتفاق نخواهد افتاد و بهبود روابط با تهران نیز در هاله‌ای از ابهام باقی خواهد ماند.

چرا جنگ بی‌پایان است؟

یکی از بهترین توصیف‌ها درباره وضعیت یمن پیش از جنگ و شرایط فعلی را می‌توان در توثیت علی عبدالوهاب، مجری شبکه یمنی المسیره یافت. او نوشته بود که «شش سال پیش دنبال سنگ یا چوب کبریت بودیم تا به‌سوی سعودی‌ها پرتاب کنیم و امروز به لطف خدا، با موشک‌های بالستیک و پهپاد آنها را هدف قرار می‌دهیم.» اسفندماه سال گذشته، انصارالله نمایشگاهی از موشک‌های بالستیک از نوع «سعیر»، «قاصم ۲» و همچنین موشک کروز «قدس ۲» برگزار کرد. علاوه بر این موشک‌ها، آنها پهپادهای «وعد»، «صماد ۴»، «شهاب»، «مرصاد»، «رجوم» و «نیا» را نیز به نمایش درآورده‌اند. البته این بخشی از توان پهپادی یمن است. آنها در حوزه تسلیحات دریایی نیز بین‌های دریایی جدیدی از نوع «کرار ۱»، «کرار ۲»، «کرار ۳»، «عاصف ۲»، «عاصف ۳»، «عاصف ۴»، «شواط»، «ثاقب»، «اویس» و «مجاهد» و «النازعات» را رونمایی کرده‌اند. برخی از تسلیحاتی که ارتش یمن آنها را به نمایش درآورده‌اند، دارای سر جست‌وجوگر هستند. این مساله نشان می‌دهد آنها می‌توانند دست به شناسایی اهداف متحرک نیز بزنند. ارتش یمن با معرفی چنین تسلیحاتی این پیام هشدارآمیز را به کشورهای محاصره‌کننده خود ارسال کرد تا بداند در صورت ادامه یافتن محاصره، صنعا می‌تواند ناوگان نظامی، کشتی‌های تجاری و نفتکش‌های آنها را در دریا مورد هدف قرار دهد. این پهپادهای انتحاری در حملات موجی می‌توانند ناوگروه‌های پیشرفته خارجی را نیز در دریای سرخ و باب‌المندب مورد هدف قرار دهند تا محاصره دریایی یمن شکسته شود. موازنه وحشتناکی که یمنی‌ها به وسیله تسلیحات رونمایی شده خود ایجاد کرده‌اند، می‌تواند اهداف راهبردی متفاوتی از چاه‌های نفت، تلبه‌خانه‌ها، تأسیسات پالایشگاهی و فرآوری نفت، پایانه‌های نفتی و نفتکش‌ها و کشتی‌های تجاری را مورد هدف قرار دهد. برد این پهپادها نیز نشان می‌دهد این اهداف در وسعتی شامل خلیج فارس، تنگه هرمز، دریای عمان، اقیانوس هند، دریای سرخ، کانال سوئز و شرق مدیترانه برای یمن قابل دسترس خواهند بود.